

FORMAREA IMAGINII DE SINE ȘI MOTIVAȚIA LA ADOLESCENȚI DIN PERSPECTIVA DIFERENȚEI DE GEN

BUZA Elena, studentă anul IV, programul de studii Psihopedagogie,
Universitatea de Stat din Tiraspol, Republica Moldova

LUNGU Viorelia, dr., conf.univ., Catedra Psihopedagogie și Educație Preșcolară,
Universitatea de Stat din Tiraspol, Republica Moldova

Rezumat. *Pentru adolescenți este importantă dobândirea conștiinței de sine ca expresie a identității ego-ului. Conștiința de sine reprezintă conceptul de Eu. Concepte asociate sinelui sunt: imagine de sine, conștiință de sine, imagine corporală, schemă corporală. Iar motivația, este considerată unul dintre domeniile cheie, în procesul autoreglării la adolescent în dezvoltarea personală. Pentru adolescenți este foarte importantă individualitatea, iar afirmarea acesteia, este obiectiv important pentru vârsta adolescentină. Motivația este mobilul activității umane. Ea este în strânsă legătură cu nevoile omului, cu nevoile biologice, cu nevoia de apartenență la un grup, cu nevoile de siguranță și confort, cu nevoia de valorizare, precum și cu nevoile estetice și spirituale. Deși, adolescenții vor să fie diferiți, să-și contureze personalitatea, totuși, simt nevoia de apartenență la grup. Fiind în situația dificilă de căutare de sine, rolul motivației este foarte important, de aceea adolescenții necesită a fi susținuți și motivați ca să-și dezvolte personalitatea, pentru a fi un viitor dezirabil pentru societate.*

Summary. *It is important for adolescents to gain self-awareness as an expression of ego identity. Self-awareness is the concept of the Self. Concepts associated with the self are: self-image, self-awareness, body image, body schema. And motivation is considered one of the key areas in the process of self-regulation in adolescents in personal development. Individuality is very important for teenagers, and its affirmation is an important goal for adolescent age. Motivation is the motive of human activity. It is closely related to human needs, biological needs, the need to belong to a group, the needs of safety and comfort, the need for valorization, as well as the aesthetic and spiritual needs. Although teenagers want to be different, to shape their personality, they still feel the need to belong to the group. Being in a difficult situation of self-search, the role of motivation is very important, so teenagers need to be supported and motivated to develop their personality, to be a desirable future for society.*

Cuvinte-cheie: *imagine de sine, motivație, personalitate, diferențe de gen.*

Keywords: *self-image, motivation, personality, gender differences.*

Introducere

Comportamentul adolescentului este oscilant, de la retragerea în sine, la persistența infantilismului, de la regres la învățătură la o conduită zgomotoasă sau „sete de a trăi”. Această

perioadă este marcată cel mai adesea de tendințe de a se refugia din fața responsabilităților și de a evita tot ceea ce i se pare solicitant din mediul educativ.

În general, adolescentul caută în permanență să se evidențieze prin acțiuni sau atitudini memorabile, conturându-și respectul de sine prin resimțirea respectului din partea celorlalți, astfel conturându-și și imaginea de sine.

Schimbările care au loc în societatea actuală dar și tot ceea ce este dependent de viața adolescentului, denotă consecințe în dezvoltarea imaginii de sine și a motivației adolescenților.

Delimitări conceptuale

Imaginea de sine reprezintă „percepția și valorificarea concepțiilor despre sine, a propriilor poziții, judecăți, orientări în atribuirea de valori, capacități și deprinderi, precum și a premiselor acestora. Imaginea de sine apare ca o oglindă individuală a solicitărilor socialmente condiționate ale lumii înconjurătoare și servește conștiinței proprii identității în condițiile schimbării situațiilor exterioare”, afirmă G. Glauss [apud 2].

În mod asemănător, U. Șchiopu [3], susține că imaginea despre sine este expresia concretizată a modului în care se vede o persoană oarecare. Este contaminată de dorință, dar și de modul în care evaluează ceilalți persoana respectivă. Succesele și eșecurile modifică imaginea de sine și constituie punctul de plecare pentru o gamă largă de atitudini și conduite.

Imaginea de sine include totalitatea reprezentărilor, ideilor, credințelor individului despre propria sa personalitate, afirmă M. Zlate [4]. Cu alte cuvinte, este vorba de felul cum se percepe individul, ce crede el despre sine, ce loc își atribuie în raport cu ceilalți.

Imaginea de sine se află în strânsă legătură cu geneza conștiinței de sine [5]. Nu există o singură imagine de sine, ci mai multe, în funcție de etapa dezvoltării și situațiile în care se află individul. Într-adevăr putem vorbi de existența imaginii ideale de sine, sinele real și imaginea de sine. Imaginea de sine este o componentă importantă a vieții individuale care reglează atât de multe procese încât importanța ei nu poate fi sublimată. Practic, aceasta ne determină atât succesul în viață, cât și modul de relaționare cu cei din jur [6].

Formarea imaginii de sine și cunoașterea de sine sunt procese complexe ce implică mai multe dimensiuni. Imaginea de sine (Eul) nu este o structură omogenă. În cadrul imaginii de sine facem distincția între Eul (sinele) real, Eul (sinele) viitor și Eul (sinele) ideal [7].

Eul real sau *Eul actual* este rezultatul experiențelor noastre, cadrului social și cultural în care trăim. Eul real cuprinde: *Eul fizic*: structurează dezvoltarea, încorporarea și acceptarea propriei corporalități. Imaginea corporală se referă la modul în care persoana se percepe pe sine și la modul în care ea/el crede că este perceput de ceilalți. Discrepanța dintre Eul fizic real și cel cultivat de mass-media determină numărul mare de tulburări de comportament alimentar de tip anorectic în rândul adolescentelor. *Eul cognitiv* se referă la modul în care sinele receptează și structurează conținuturile informaționale despre sine și lume, și modul în care operează cu ele. Sunt persoane care rețin și reactualizează doar evaluările negative despre sine, alții le reprimă, iar unii le ignoră.

Eul emoțional (Eul intim sau Eul privat) sintetizează totalitatea sentimentelor și emoțiilor față de sine, lume și viitor.

Eul social (Eul interpersonal) este acea dimensiune a personalității pe care suntem dispuși să o expunem lumii; este „vitrina” persoanei.

Eul spiritual reflectă valorile existențiale ale unei persoane. Din această perspectivă, persoanele pot fi caracterizate ca fiind pragmatice, idealiste, religioase, altruiste, pacifiste.

Eul viitor (Eul posibil) vizează modul în care persoana își percepe potențialul de dezvoltare personală și se proiectează în viitor. Eul viitor este o structură importantă de personalitate, deoarece acționează ca factor motivațional în comportamentele de abordare strategică și în acest caz devine *Eul dorit*. Eul viitor încorporează și posibilele dimensiuni neplăcute de care ne este teamă să nu le dezvoltăm în timp (de ex. alcoolic, singur, eșuat) și în acest caz poartă denumirea de *Eu temut*.

Personalitatea este fundamentată pe Eu, considerat a fi „direct produs de condițiile organice ale individului” iar personalitatea este „Eu așezat în structura experienței sociale” [1].

Aceste Eu-ri adolescenței le dezvoltă prin alegerea de tipaje după care să se conducă, să acționeze în viață, având nevoie de acele modele care îi pot învăța cele mai importante lucruri pentru viața lor, care îi motivează.

Motivația reprezintă „ansamblul factorilor dinamici care determină conduita unui individ” [8].

Al. Roșca definește motivația [8] „ca totalitatea mobilurilor interne ale conduitei, fie că sunt înăscute sau dobândite, conștientizează sau neconștientizează, simple trebuințe fiziologice sau idealuri abstracte”. Motivația are rolul de activare și de mobilizare energetică, precum și de orientare, de direcționare a conduitei într-un anumit sens. Motivația este o sursă de activitate și de aceea este considerată „motorul” personalității.

Motivația - explică de ce anume oamenii fac ceea ce fac, de ce preferă o activitate altelea.

Motivația homeostazică. Aceste manifestări fiziologice oferă persoanei starea necesară pentru a se putea confrunța cu o situație tensionată putându-și păstra echilibrul fiziologic, dar și psihologic.

Motivația de creștere și dezvoltare. Este implicată atât în stadiile dezvoltării fiziologice, cât și în stadiile și etapele dezvoltării psihologice [9].

Motivația pozitivă (antientropică). Atât motivele homeostazice cât și motivele de creștere și dezvoltare sunt motive pozitive deoarece satisfacerea lor are efecte reglatoare asupra organismului, de susținere a echilibrului psihic și fizic și de menținere a funcționalității personalității.

Motivația negativă (entropică) este produsă de folosirea unor stimuli aversivi cum sunt amenințarea, blamarea, pedepsirea. Ea poate avea ca rezultat comportamente de evitare, refuz, abținere, sentimente de inadecvare, de inferioritate.

Motivația extrinsecă. Atât întăririle pozitive (motivația entropică) cât și întăririle negative (motivația antientropică) reprezintă forme de motivare extrinsecă. Un puternic motivator extern în mediul academic îl reprezintă nota.

Motivația intrinsecă este acea formă de motivație în care persoana este determinată de factori interni să facă un anumit lucru, având ca rezultat menținerea sau îmbunătățirea concepției despre sine. Când o persoană este motivată intrinsec se observă că ceea ce întreprinde îi face plăcere [10].

Motivația afilierei. Nevoia de a relaționa cu oamenii într-un context social reprezintă motivația pentru afiliere.

În general, adolescenții vor să fie persoane de succes și acest fapt îi motivează.

Teorii ale motivației

Teoria instinctului. La sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, psihologii William James (1890) și William McDougall (1908) au susținut că oamenii au instincte care îi ajută să supraviețuiască și care determină comportamentul social. Această teorie postula ideea că motivația umană este constituită din instincte care se cer satisfăcute.

Teoria reducerii impulsului. Potrivit acestei teorii, formulată în anii 1930 de psihologul Clark Hull, impulsurile primare precum foamea, setea și durerea provoacă excitație (tensiune) și activează comportamentul. Oamenii învață răspunsuri care reduc impulsurile. Prin asociere ei pot avea de asemenea impulsuri dobândite precum impulsul de a avea bani pentru că banii permit achiziționarea hranei, a lichidului și a locuinței care este ferită de prădători și de condiții meteo extreme. Putem dobândi impulsuri pentru aprobare socială și afiliere deoarece alții, prin bunăvoința lor, ne ajută să reducem impulsurile primare, mai ales în prima copilărie. În toate aceste cazuri, scopul îl reprezintă reducerea tensiunii [11].

Teoria homeostazică. Din perspectiva modelului homeostazic acțiunile umane sunt motivate de principiul homeostaziei: păstrarea condițiilor interne ale organismului la un nivel constant. Omul va acționa în direcția satisfacerii nevoilor bazale, fără de care organismul nu ar putea supraviețui [11].

Teoria lui Henry Murray (1938) credea că o nevoie reprezintă o potențialitate sau o stare de pregătire pentru a răspunde într-un anumit mod în anumite circumstanțe date. O asumție majoră a fost stările interne de dezechilibru care determină comportamentul.

Teoria nevoii de realizare. David McClelland, consideră că motivația umană are mai degrabă o componentă dobândită decât una înnăscută. McClelland a redus lista lui Murray doar la 3 nevoi dobândite principale: 1) nevoia de realizare; 2) nevoia de afiliere; 3) nevoia de putere [11].

Modelul ierarhic al lui Abraham Maslow apărută în anul 1943. Autorul a criticat în mod vehement teoriile bazate pe liste de motive sau pe simpla trecere în revistă a nevoilor. Părerea sa era că oamenii au anumite trebuințe universale care sunt ierarhizate în 5 trepte pe care Maslow le-a reprezentat prin binecunoscuta piramidă a trebuințelor (fiziologice, de securitate, de afiliere socială, de stimă, de autoactualizare) [11].

Diferențe de gen manifestate la adolescenți

Noțiunea gender în sensul actual (acceptată în literatura română și în traducere – gen) pentru prima dată a fost utilizată de psihologul britanic Robert Stoller în 1968 [12].

Genul în sensul larg este un sistem complex care reflectă relațiile sociale. Conceptul de „gen”, devine una dintre categoriile centrale și fundamentale în științele sociale moderne. Unii autori au atribuit noțiunii de gen un sens mai larg: cel de conștiință a apartenenței socio-biologice. Tematica cercetărilor s-a orientat spre problemele identificării și formării conceptului de Eu sub înrâurirea identității de gen, influențelor istorice și spațiale, cultural etnice, spre cea a relațiilor între sexe-genuri. În acest context, alimentată de mișcarea feministă mondială, problema diferențelor de gen s-a afirmat în investigații și pare a fi una dintre cele mai discutate [13].

Schimbările biologice începute la pubertate continuă și în adolescență dar în ritmuri mai scăzute. La sfârșitul stadiului se ajunge la o înălțime medie la băieți de 170 – 177 cm, iar la fete de 162 – 168 cm. Creșterea în înălțime este mai accentuată la adolescenții din mediul urban față de cei din mediul rural. Greutatea ajunge la băieți, la sfârșitul stadiului, la circa 60 kg – 65 kg dar la fete continuă să fie influențată de modele culturale și este cu 15 – 20 kg mai mică. Un șir de schimbări se produc și în sistemul hormonal întregind constituirea organismului adolescentului după tipul masculin și feminin. La 17-18 ani la băieți și 15-16 ani la fete, are loc maturizarea funcțiilor sexuale. Între 14 și 16 ani maturizarea biologică la băieți este intensă, pentru ca între 16 și 18 ani să fie ca și adulți. Băieții au o musculatură viguroasă, ceea ce va facilita încadrarea lor în variate probe sportive. Corpul fetelor capătă forma specifică feminină. Se conturează silueta proeminentă a bustului și conformația bazinului [14].

„Diferențieri subtile încep să apară în conduitele din clasă, se creează o discretă distanțare între fetițe și băieți și o competiție, încărcată de forme ușoare de rivalități între aceștia. De obicei, fetițele sunt mai disciplinate și mai dezvoltate din punct de vedere fizic. Ele au adeseori o creștere și o dezvoltare mai intensă la 11 – 12 ani decât băieții.” [15].

Majoritatea adolescenților tind să se conformeze la rolurile de sex masculin sau feminin impuse de contextul cultural în care trăiesc și se dezvoltă (de exemplu, în cultura europeană, bărbatul văzut ca fiind puternic, activ, inteligent, independent, iar femeia este de cele mai multe ori caracterizată ca fiind delicată, lipsită de forță (fizică), afectoasă, pasivă, cu toate că în ultimii ani aceste roluri tind să fie tot mai puțin clar conturate).

În societatea actuală, băieții și fetele trebuie să facă față unor cerințe diferite și au nevoi emoționale diferite. În general, fetele au o imagine de sine mai scăzută decât băieții [16]. De multe ori, ele trebuie să învețe să exprime sentimente „masculine” precum furia, să fie mai asertive. La rândul lor, băieții trebuie să învețe să fie mai cooperanți, să accepte faptul că și un bărbat poate și trebuie să știe să exprime și alte emoții decât furia.

Pentru a determina nivelul imaginii de sine la adolescenți din perspectiva diferențelor de gen am aplicat testul T-1 la 132 de adolescenți. Dintre care: F – 36 / M – 96;. Cât de puternică este imaginea ta? (A. Nicolau), testul T-2. Aveți încredere în forțele proprii? (A. Nicolau), testul T- 3. Motivația pentru învățare ? (Гинзбург М.Р.), testul T- 4. Motivarea către succes și frica de eșec ? (A.A. Rean), testul T-5. Cât de optimist sunteți ? (A. Nicolau), testul T-6. Sunteți o persoană sociabilă ? (A.

Nicolau), pentru eșantioane independente este utilizat pentru a calcula dacă mediile variabilelor sunt diferite semnificativ una față de cealaltă. Rezultatele sunt expuse în tabelul de mai jos.

Tabelul 1. Grupe statistice

Genul	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	
Media școlară	feminin	36	2,3333	,47809	,07968
	masculin	96	2,4063	,53465	,05457
Imaginea de sine	feminin	36	2,6944	,46718	,07786
	masculin	96	2,5313	,59742	,06097
Încrederea în sine	feminin	36	2,6667	,47809	,07968
	masculin	96	2,4583	,59677	,06091
Motivația spre succes	feminin	36	2,6944	,46718	,07786
	masculin	96	2,5104	,59815	,06105
Optimismul	feminin	36	2,6944	,46718	,07786
	masculin	96	2,5625	,59493	,06072
Sociabilitatea	feminin	36	2,7500	,43916	,07319
	masculin	96	4,6250	19,95271	2,03641

Din Tabelul 1 observăm că Media pentru valorile testului la scala imaginii în sine la subiecții de genul feminin ($M=2,69$, $SD=0,46$) este mai mare ($t= 1,87$, $DF=130$, $p=0,032$) decât aceea a subiecților de genul masculin ($M=2,53$, $SD=0,59$), deci aceste valori diferă semnificativ. Aceeași situație este evidențiată și la motivația spre succes unde scala la subiecții de genul feminin ($M=2,69$, $SD=0,46$) decât aceea a subiecților de genul masculin ($M=2,51$, $SD=0,59$).

Media pentru valorile testului la scala încrederii în sine la subiecții de genul feminin ($M=2,66$, $SD=0,47$) este mai mare ($t= 1,87$, $DF=130$, $p=0,032$) decât aceea a subiecților de genul masculin ($M=2,45$, $SD=0,59$), deci aceste valori diferă semnificativ.

Media pentru valorile testului la scala sociabilitate la subiecții de genul feminin ($M=2,75$, $SD=0,43$) este mai mică ($t= -2,56$, $DF=130$, $p=0,025$) decât aceea a subiecților de genul masculin ($M=4,62$, $SD=19,95$), deci aceste valori diferă semnificativ.

După cum vedem în tabelul de mai sus, la restul variabilelor există diferențe dintre medii atât la subiecții feminini, cât și la cei masculini, dar aceste diferențe nu sunt semnificative

Concluzii

Adolescența este vârsta în care imaginea de sine se formează în urma autoanalizei, auto-observării și autorefecției propriilor sentimente, conduite, reușite în contexte de învățare școlare și

integrare în grupul social; implicarea în activități care-i probează propriile capacități. Este importantă reacția părinților, profesori, colegi la modul în care adolescentul răspunde la solicitări.

Teoria lui Henry Murray confirmă motivarea adolescenților prin starea de pregătire pentru a răspunde în anumite circumstanțe și confirmă faptul că stările interne de dezechilibru sunt cele care determină comportamentul adolescentului.

Imaginea de sine la adolescenți este influențată pozitiv sau negativ în relație cu societatea. În această situație propunem o *listă de recomandări*:

- Adolescentul necesită să definească corect problema și să găsească o soluție în rezolvarea ei.
- Folosirea compensației: încercarea de a echilibra punctele slabe cu cele bune. Se pot contrabalansa acele domenii unde tânărul nu are succes prin stăruința de a excela în altele.
- Nimic nu este mai util pentru a dezvolta încrederea în sine decât o prietenie autentică. Atunci când adolescentul constată că ceilalți au o părere bună despre el, îi va fi mai ușor să se accepte. Cea mai bună cale pentru ca a avea un prieten este de a fi el însăși un prieten adevărat.

Recomandări pentru motivația pentru învățare: profesorul trebuie să-i învețe pe elevi să gândească pozitiv atunci când se află în fața unei activități dificile („este greu , dar sunt capabil să reușesc”); să-i obișnuiască pe elevi să-și stabilească în mod realist standardele de reușită, raportându-se la reușitele anterioare, nu să se compare în permanență cu ceilalți elevi etc.

Bibliografie

1. Cojocaru, A.; Panczi, V. Motivația pentru dezvoltarea personala la adolescenți. In: *Vector European*. 2020, nr. 2, pp. 160-166. ISSN 2345-1106.
2. Munteanu, A. Psihologia copilului și adolescentului. Timișoara, 1998.
3. Șchiopu, U., Verza, E. Adolescență, personalitate și limbaj. București, 1989.
4. Zlate, M. Eul și personalitatea. București, 2004.
5. Doron, R., Parot, F. Dicționar de psihologie. București, 1999.
6. Zlate, M. Eul și personalitatea. București, 2004.
7. Roșca, AL. Motivația acțiunilor umane. Sibiu, 1943.
8. Șaguna, Golu, M. Dinamica personalității. Constanța, 2000.
9. Maslov, A. Motivație și personalitate. București, 2009.
10. Pânișoară, G., Pânișoară O. Ghid practic. Motivarea Eficientă. Iași: Polirom, 2010, 136 p.
11. Șchiopu, U., Verza, E. Psihologia vârstelor. Ciclurile vieții. București, 1997.
12. Stoller, R., Sex and Gender. London: The Hogarth Press, 1968.
13. Burn, SH., The Social Psychology of Gender. Moscova, 2001, p. 21.
14. Trofaia, L. Psihologia dezvoltării, pp.185-186. ISBN 978-9975-9630-3-9.
15. Șchiopu, U. (coord.). Dicționar de psihologie. București, 1997.
16. Bolognini, M., Plancherel, B., Bettschart, W., & Halfon, O. Self-Esteem and Mental Health in Early Adolescence: Development and Gender Differences, 1996.